

ZAMONAVIY OILAVIY HAYOTGA TAYYORGARLIKNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Mirzayeva Sayyora Rustamovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, psixologiya kafedrasida dotsenti, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.078>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy oilaviy hayotga tayyorgarlikning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Bu muammo haqiqatan ham dolzarb va ahamiyatli. Maqolada: oliy o'quv yurtidagi pedagogika universitetida tahsil olayotgan, bugungi kunda talaba-yoshlarining oilaviy hayotga tayyorligi darajasi, avvalo, ularning oilasi, undagi ustuvor qadriyatlar, ularning egotsentrik, sotsiotsentrik yoki an'analarga bog'liq tarzda shakllanganligidan kelib chiqib o'rganilgan. Bunda boshqa milliy-madaniy muhitlardan farqli o'laroq, o'zbek talaba yigit-qizlarida an'anaviy oilaga nisbatan ustanovka (pedagogika universitetida), qizlarda esa an'anaviylikdan biroz og'ish bilan bog'liq ustanovkalar yaqqol namoyon bo'lishi aniqlangan. Maqolada zamonaviy oilaviy hayotga tayyorgarlikning psixologik xususiyatlari bo'yicha so'ngi zamonaviy nazariy tadqiqotlarni umumlashtirish va tahlil qilish asosida taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: talaba-yoshlar; psixologik xususiyatlar; zamonaviy oila, "zamonaviy oila modeli" "an'anaviy oila modeli", oilaviy hayotga tayyorlik, egotsentrik, sotsiotsentrik.

Annotatsiya: V dannoy state analiziruyutsya psixologicheskie osobennosti podgotovki k sovremennoy semeynoy jizni. Eta problema deystvitelno aktualna i vajna. V state: uroven gotovnosti k semeynoy jizni sovremennyykh studentov, obuchayuyuxsya v vysshem uchebnom zavedenii, t. ye. pedagogicheskom vuze, osnovan, prejde vsego, na ix seme, prioritetnykh sennostyax v ney, ix egotsentricheskom, sotsiotsentricheskom ili traditsionnom formirovanii. izuchal. V otlichie ot drugix natsionalno-kulturnyykh sred ustanovleno, chto uzbekskie studenty i studentki imeyut ustanovku po otnosheniyu k traditsionnoy seme (v pedagogicheskom vuze), a u devushek chetko vyrayazhena ustanovka, svyazannaya s nebolshim otkloneniem ot traditsionalizma. proyavlyayetsya. V state obobshcheny i proanalizirovany noveyshie teoreticheskie issledovaniya psixologicheskix osobennostey podgotovki k sovremennoy semeynoy jizni.

Klyuchevyye slova: studencheskaya molodej, psixologicheskie osobennosti, sovremennaya semya, «sovremennaya model semi», «traditsionnaya model semi», gotovnost k semeynoy jizni, egotsentrichnost, sotsiotsentrichnost.

Abstract: This article analyzes the psychological features of preparation for modern family life. This problem is really relevant and important. In the article: the level of readiness for family life of modern students studying at a higher educational institution, i.e., a pedagogical university, is based, first of all, on their family, the priority values in it, their egocentric, sociocentric or traditional formation. studied. In contrast to other national-cultural environments, it has been established that Uzbek male and female students have an attitude towards the traditional family (at a pedagogical university), and girls have a clearly expressed attitude associated with a slight deviation from traditionalism. manifests itself. The article summarizes and analyzes the latest theoretical research into the psychological characteristics of preparation for modern family life.

Key words: student youth, psychological characteristics, modern family, "modern family model", "traditional family model", readiness for family life, self-centeredness, sociocentricity.

So'nggi yillarda oila, nikoh hamda er-xotin munosabatlari muammolari olimlar tomonidan har tomonlama o'rganib kelinmoqda. Oila muammolari fundamental va amaliy tadqiqotlarning predmeti sifatida turli yo'nalish mutaxassislarining diqqatini o'ziga jalb etmoqda. Aslida, oila

hozirda ko'p tarmoqli tadqiqot sohasidir. Zamonaviy oilaning o'ziga xos xususiyatlari bayon qilish, ularni tushunish va o'rganishning psixologik asoslarini aniqlash va o'rganish tufayli dolzarb vazifalardir.

Hozirda O'zbekistonda 9 milliondan ortiq oila bor. Ularning katta qismi bir vaqtning o'zida 2-3 avlod asosida birlashgan kengaygan (bir necha avlodlardan iborat) oilalardir. O'zbekistondagi zamonaviy oilalarning aksariyati er-xotin va ikki yoki to'rtta boladan iborat bo'lgan oila hisoblanadi. Ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistondagi oilalarning aksariyat qismi yosh oilalarga to'g'ri keladi va ularning muayyan qismi bir vaqtning o'zida oliy o'quv yurtlarining talabalari hamdir. Nikohga kirish arafasida bo'lgan talabalarda psixologik to'siqlar, nikoh-oila ustanovkalarining adekvat emasligi, oilaviy qadriyatlari tizimining to'liq shakllanmaganligi, umr yo'ldosh tanlashda ko'proq romantik tuyg'ularga berilish, sherigining tashqi ko'rinishiga ko'proq e'tibor berish, ota-onalariga iqtisodiy bog'liqlik kabi bir qator omillar ko'rinadiki, bu omillarni maxsus o'rganish lozim ekanligi yanada oydinlashadi.

Oila muammolari, shaxslararo munosabatlarning insoniyat jamiyati kabi qadimiy va dolzarbligini bo's o'tmish mutafakkirlaridan tortib to hozirgi zamon tadqiqotchilari ham oila va oilaviy muammolarga o'z e'tiborlarini qaratganlar. Sharqning buyuk allomalari Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Qoshg'ariy, Kaykovus, Xotam ibn Toy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Rizouddin ibn Faxriddin kabi ko'plab olimlar nikoh-oila masalalarida o'zlarining durdona fikrlarini qoldirib ketganlar. Ular bugungi kunlarimizda ham katta ijtimoiy va mafkuraviy ahamiyat kasb etadi.

Sharq mutafakkirlarining barchasini g'oyaviy jihatdan birlashtirgan asos shuki, ular shaxs tarbiyasi va kamolotida oilaning, oilaviy tarbiyaning rolini yuqori qo'yishgan. Ayniqsa, shaxsning aqliy va axloqiy kamolotida oilaning o'rni, ota-ona va yaqin kishilarning yo'naltiruvchi va tarbiyalovchi vazifalariga alohida e'tibor berganlar[1].

Oila va oilaviy munosabatlarga bag'ishlangan adabiyotlar tahlilidan ko'rinadiki, O'zbekistonlik psixolog olimlar ham bu yo'nalishda o'ziga xos maktab yaratilishiga hissa qo'shmoqdalar. Olimlardan M.G. Davletshin, G'.B. Shoumarov, V.M. Karimova, E.N. Sattorov, N.A. Sog'inov, E.Sh. Usmonov, X.K. Karimov, F.A. Akramova, N.Salaeva, F.R. Ro'ziqulov, G.T. Yadgarova, M.X. Fayzieva, N.X. Lutfullaeva, U.S. Saribaeva va boshqalarning ishlarida bu masalalar maxsus ilmiy tadqiqot predmeti sifatida tadqiq etilgan[1-2].

V.M. Karimovning doktorlik dissertatsiya ishida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning ijtimoiy psixologik xususiyatlari sifatida ijtimoiy tasavvurlar ilk bor jiddiy tadqiqot sifatida o'rganilgan[3].

M.M. Umarova tomonidan o'smirlardagi oilaviy qadriyatlar to'g'risidagi tasavvurlarning shakllanishi o'rganilgan [7].

M.M. Fayzieva o'z ilmiy ishida oila barqarorligiga shaxslararo munosabatlarning ta'sirini tadqiq etgan, buning uchun oila qurgan er va xotinalarning o'zaro munosabatlari tadqiqot predmeti sifatida o'rganilgan [9].

N.X. Lutfullaevaning tadqiqotida turmush qurgan talabalarning oilaviy munosabatlarga tayyorligining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari o'rganilgan [4].

U.S. Saribaeva tomonidan o'tkazilgan tadqiqot ishida oilaviy munosabatlarda jinsiy-psixologik mutanosiblikning oila barqarorligiga ta'siri masalalari atroficha o'rganilgan [5].

Adabiyotlar tahlili oila muammolari MDH mamlakatlari olimlaridan I.S. Kon, I.S. Golod, V.V. Boyko, L.Ya. Gozman, Yu.K. Aleshina, S.V. Kovalev, Z.A. Yankova, A.G. Xarchev va boshqalar tomonidan o'rganilganligini ko'rsatadi. Jumladan, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash (T.Yu. Sorokin, S.V. Kovalev), oilaviy nizolar va ularning kelib chiqish sabablari (V.A. Sisenko), ajralishlar (N.G. Yurkevich, V.T. Kolokolnikova), bola tarbiyasida oilaning roli (S.V. Kovalev, V.Ya. Titarenko), o'smir va ota-ona orasidagi o'ziga xos munosabat (I.S. Kon, A.T. Xripkova) larning ijtimoiy-psixologik jihatlari kabi yo'nalishlarda ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. Bundan tashqari, globalizatsiya sharoitlariga xos bo'lgan o'ziga xos

muammolar, jumladan, “teleekran orqali ijtimoiylashuv” muammosi (V.V.Abramenkova, I.Ya. Medvedeva, T.L. Shishova) zamonaviy oila va undagi o‘zaro munosabatlarning turli qirralarini (A.I. Antonov, M.Yu. Arutyunyan, S.I. Golod, O.V. Zdravomslova, L.B. Shneyder, Ye.M. Chernyak va boshqalar) o‘rganilishi zamonaviy yoshlarda umuminsoniy hamda milliy qadriyatlarining uyg‘un shakllanishi bilan bog‘liq muammolar ham ilmiy tadqiqotlar nazorati ostiga olinganligidan dalolat beradi[1-2].

Yuqorida keltirib o‘tilganlardan ko‘rinib turibdiki, nikoh-oila munosabatlari, oilaviy hayot muammosi chet ellik olimlar tomonidan ham, respublikamiz oilashunos psixologlari tomonidan ham keng ko‘lamda tadqiq etib kelinmoqda, bu borada o‘ziga xos tajribalar to‘plangan.

Maqolaning maqsadlarini shakllantirishda avvalo, oila tushunchasiga oydinlik kiritsak, adabiyotlarda oila - bu sevgi, umumiy manfaatlar, o‘zaro yordam va quvonchlarni o‘zaro tushunish bilan birlashtirilgan odamlar birligi sifatida qaraladi. Oila har qanday zamonaviy jamiyatning ustuvor qadriyatidir, zero, oilaning mavqei, uning holatini tavsiflovchi tendensiyalar jamiyatning haqiqiy istiqbollarini ochib beradigan ijtimoiy ko‘rsatkichlardir. Zamonaviy oilaning asosi sevgi, qo‘llab-quvvatlash va hissiy qabul qilishdir. Oila va uning psixologik nomutanosibliigi ta‘sirida shaxsning deformatsiyasi yuzaga keladi va bu jarayon erda o‘spirinlikda boshlanadi. Ba‘zan tasodifiy, ba‘zan ahamiyatsiz bo‘lib ko‘rinadigan, ba‘zan esa to‘g‘ridan-to‘g‘ri noqulay omillar ta‘sirida zararli, shu jumladan kelajakdagi rivojlanish uchun qadriyatlar aynan shu bosqichda paydo bo‘ladi [6]. Binobarin, maqolaning maqsadi oilaning psixologik xususiyatlarini va ularning turlarini o‘rganishdir.

Ma‘lumki hozirgi zamon oilasi ikkita asosiy turga ajratiladi: an‘anaviy va zamonaviy(innovatsion) oila. Ushbu ikki turdagi oila modellari parallel tarzda harakatda bo‘lishi mumkin.

”An‘anaviy oila modeli”da erkaklar va ayollarning roli aniq taqsimlangan va birlashtirilgan bo‘ladi. Erkak – moliyaviy resurslar to‘plangan oila boshlig‘i va asosiy qarorlarni u qabul qiladi. Shu munosabat bilan oila ichidagi rollarning birlashtirilishi paydo bo‘ladi. Ayol erkakka bo‘ysunadi, u uy yumushlari va farzandlar tarbiyasi bilan shug‘ullanadi. Bolalar, o‘z navbatida, ota-onalariga bo‘ysunadilar, har qanday oila a‘zosining nufuzi uning jinsiga va yoshiga bog‘liq. Oilaviy qadriyatlar “ota-onalar – bolalar” munosabatlari uchun asos hisoblanadi.

”Zamonaviy oila modeli”da esa, ayolning siyosiy - iqtisodiy va ijtimoiy maqomi oshishi oila ichidagi rollar va oila hayoti me‘yorlarining o‘zgarishiga olib keladi. Ota-ona professional karerasini va oilaviy majburiyatlarini mutanosib ravishda (tengma-teng) olib boradi. Farzandlarga tadbirkorlik ko‘nikmalari va mustaqil bo‘lish fikri singdirib boriladi[8; 7 b].

”Oila” ilmiy-amaliy tadqiqot markazi tomonidan 2018 yilda o‘tkazilgan so‘rovlar natijalariga ko‘ra, aksariyat respondentlar zamonaviy namunali oila – bu sog‘lom va muayyan ma‘lumotga ega bo‘lgan oila a‘zolariga, moddiy farovonlik va qulay psixologik muhitga ega bo‘lgan, farzandlarni an‘anaviy milliy qadriyatlar asosida tarbiyalovchi, FHDYoda rasmiy ro‘yxatdan o‘tkazilgan to‘liq (ota va ona mavjud) oila ekanini ta‘kidlashgan. Oilalarda o‘tkazilgan mazkur so‘rovlar zamonaviy namunali oilaning ustuvor mezonlarini aniqlash va ularni umumlashtirish imkonini berdi[8; 7-14 betlar].

oila a‘zolari o‘rtasidagi o‘zaro hurmat va o‘zaro bir-birini tushunishga qaratilgan qulay psixologik muhit, ota-onalarni, katta avlod vakillarini (bobo va buvi) qadrlash, sabr-toqat va oiladagi kelishuv zamonaviy namunali oilaning asosiy jihatlari ekanini so‘ralganlarning 24 foizi qayd etdi;

farzandlarni milliy-madaniy qadriyatlarga, an‘anaviy urf-odatlariga tayangan holda, burch, mas‘uliyat va intizom tuyg‘ularini e‘tiborga olib, shuningdek, ota-onalar o‘zlarining namunali xulqi, mehnatsevarligi, vatanparvarligi, muloqot va muomala madaniyati, ilmiy ma‘lumotini ibrat qilib ma‘naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash zamonaviy namunali oilaning asosiy mezonlaridan biri ekanini respondentlarning 23 foizi e‘tirof etdi;

uddaburonlik, tadbirkorlik, muhim ish va yetarli daromad bilan ta'minlanganlik, oila byudjetini to'g'ri taqsimlay olish, oila o'z jamg'armasiga ega ekani, qulay uy-joy va maishiy sharoitlarni o'z ichiga oluvchi moddiy farovonlik zamonaviy namunali oila mezonini so'ralganlarning 18 foizi alohida ta'kidladi;

kelgusida oila a'zolarining mavqei va martabasini oshirish hamda jamiyatga manfaat keltirishini ta'minlovchi, intellektual, yuqori samaradorlik va yuqori haq to'lanadigan ish bilan band bo'lishi imkoniyatini ta'minlovchi sifatli ta'lim darajasi zamonaviy namunali oila mezonini bo'la olishi haqidagi fikrga respondentlarning 17 foizi ega;

so'ralganlarning 13 foizi esa, zamonaviy namunali oila mezonlarini jismoniy va psixologik salomatlikni quvvatlab turish, sog'lom turmush tarzini olib borish, butun oilaning sport bilan doimiy shug'ullanishi, dam olishni to'g'ri tashkil etish, ovqatlanish va gigiena madaniyatini oshirishda, deb biladi[8; 7-14 betlar].

Ushbu tadqiqotlar natijalari, shubhasiz, katta nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Shu bilan birga, qator masalalar hali yetarli darajada to'liq yoritilmagan. Darhaqiqat, oila turlarining paydo bo'lishiga yordam beradigan oila xususiyatlarining omillari o'rganilmagan, munosabatlarning tabiati ko'rib chiqilmagan. Bunda shaxsning oilaviy hayotga qanday tayyorgarlik ko'rgani bilan bog'liq. Shuning uchun biz o'z ilmiy tadqiqot ishimizni Chirchiq davlat pedagogika universitetining talaba yoshlarini oilaviy hayot haqidagi tasavvurlarini o'rganishdan boshladik. Aniqlanishicha, talaba-yoshlarni oilaviy hayot tayyorligi avvalo, ularni oila haqidagi tasavvurlari mazmuniga va ularning to'g'ri shakllanganligiga bog'liq.

Oila-nikoh tasavvurlarining tarkibiy ierarxiyasini o'rganish maqsadida olib borgan izlanishimizda yigitlar va qizlardagi ustanovkalarining o'ziga xosligiga alohida e'tiborni qaratdik. Olingan natijalarga ko'ra (1-jadval), yigitlardagi tasavvurlari ko'proq ijtimoiy ahamiyatli bo'lib, qizlar (masalan, ChDPUda 340 nafar qizdan 182 nafari) ularga nisbatan ancha egoistik tasavvurlarga ega ekanligini ko'ramiz.

1-jadval

**Respondentlarning ehtiyojlarga mos ravishda “nikoh-oila tasavvurlari”
tafovutlanishi (n=524)**

Respondentlar	Kasbiy, jinsiy jihatdan	
	ChDPU (n=524)	
	Yigitlar (n=184)	Qizlar (n=340)
Oila-nikoh tasavvurlari		
Egotsentrik	20	182
Sotsiotsentrik	81	96
An'anaviylik	83	62

Ya'ni, zamonaviy qizlar oilada o'ziga xos yuqoriroq mavqega ega bo'lishni, shaxsiy qulaylik, istagan narsaga egalik qilish, egotsentrizm kabi istaklar, sifatlarni namoyon qilgan. Fikrimizcha, bu mahalliy muhit (o'zbek millati) uchun biroz kutilmagan hodisa hisoblanadi. Olingan empirik ma'lumotlardan aniqlanishicha, qizlardagi «Men» – konsepsiyasi yigitlarnikidan ko'ra individuallashtirilgan bo'lib, oxirgilar ko'pchilik manfaatiga yo'nalgan ustanovkaga egadir.

Shuningdek, oilaviy hayotga tayyorlik fenomeni o'rganilayotganda shaxsning nikohga qanchalik bog'liqligi, turmush o'rtog'iga nisbatan egoizmni qay darajada namoyon qilishi muhimdir. Adabiyotlar tahlilidan bizga ma'lumki – egoizm – o'z diqqat-e'tiborini faqat shaxsiy «Men»i va uning manfaatiga yo'naltirishdir. Bunday holat oila muhitida, ayniqsa, turmush

o'rtog'i bilan hamkorlik va hamjihatlikda bo'lishga xalaqit beradi. Chunki, er-xotinlik, oilaviy hayot doimiy o'z manfaatidan chekinishsiz, o'zni qiynashsiz tasavvur etilmaydi. Yaxshi oila – bu altruizm, gumanizm, o'zni fido qilish maktabidir. Shunday sifatlar sohibi bo'lgan insonlar odatda mustahkam va barqaror oila qura oladilar.

Demak, pedagogik kasbini tanlagan yigitlarda ham ko'rishimiz mumkin (sotsiotsentrik ustanovka 81 nafar, an'anaviylik ustanovkasiga yo'nalganlar – 83 nafar). Tadqiqotning ko'rsatishicha, yigit va qizlardagi nikoh-oila munosabatlari to'g'risidagi tasavvurlarning rivojlanishi, avvalo, ulardagi sevgivanikoh, oilavaturmusho'rtog'iganisbataniste'molchilikning yo'qligi, o'zini va sherigini idrok etishda realistik va yaxlit idrokning mavjudligiga bog'liqdir. Aniqlanilishicha, hozirgi zamon talaba-yoshlarida sub'ektiv munosabatlarda egoizmga yaqin sifatlar ko'proq namoyon bo'lmoqda.

Jumladan, talaba-yoshlardagi "oila-nikoh ustanovkalari" asosan egotsentrik tamoyillarga tayanadi va unda o'z galar manfaati yo'lida o'zini fido qilish xususiyati bo'lmaydi. Tadqiqotda ishtirok etgan 524 nafar respondentning javoblarini tahlildan ma'lum bo'ldiki, ularning tasavvuriga ko'ra, nikoh-oila munosabatlari ehtiyojlarini qondirishda asosan uch xil ustuvor ustanovkalar, ya'ni 38,5 foizi – egotsentrik, 33,77 foizi – sotsiotsentrik, 27,67 foizi – an'anaviy ustanovkalar tayanadilar. Ammo, qizlar o'rtasida egotsentrik ustanovkaga tayanuvchilar miqdorining nisbatan yuqori (53,5%) bo'lishi qizlarda bu ustanovka yo'nalishining yuqoriligi (jami 340 nafar qizda) hisobiga bo'lmoqda. Ushbu olingan natijalar diognamma ko'rinishida aks ettirildi.

Oila-nikohga nisbatan ustanovkaning an'anaviy shaklida yoshlarning o'zi tug'ilib tarbiya ko'rgan oilalarining turli xususiyatlari aks etadi. Jumladan, bu oilada bolalar sonining o'rtacha ekanligi (2, 3, 4), ota-ona oilasida tarbiyaviy funksiyaning to'g'ri bajarilishi, oilada mas'uliyat va burch masalalarining to'g'ri yo'lga qo'yilganligi bilan izohlanadi.

Xulosa qilib aytganda, oliy o'quv yurtida ya'ni pedagogika universitetida tahsil olayotgan, bugungi kun talaba-yoshlarining oilaviy hayotga tayyorligi darajasi, avvalo, ularning oilasi, undagi ustuvor qadriyatlar, ularning egotsentrik, sotsiotsentrik yoki an'analarga bog'liq tarzda shakllanganligidan kelib chiqadi. Bunda boshqa milliy-madaniy muhitlardan farqli o'laroq, o'zbek talaba yigit-qizlarida an'anaviy oilaga nisbatan ustanovka (pedagogika universitetida), qizlarda esa an'anaviylikdan biroz og'ish bilan bog'liq ustanovkalar yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki qizlarning jinsiga oid psixologiyasida noan'anaviylikka qiziqish va rolli ziddiyatlardan qochish xususiyatlari mavjud.

Zamonaviy nazariy tadqiqotlarni umumlashtirish va tahlil qilish bizga oilaviy xususiyatlarning asosiy qoidalarini shakllantirishga imkon berdi.

Zamonaviy namunali oila – bu sog'lom va muayyan ma'lumotga ega bo'lgan oila a'zolariga, moddiy farovonlik va qulay psixologik muhitga ega bo'lgan, farzandlarni an'anaviy milliy qadriyatlar asosida tarbiyalovchi to'liq (ota va ona mavjud) oila ekanini ta'kidlandi.

Aan'anaviy milliy-madaniy qadriyatlarni saqlab qolish hamda ijtimoiy iqtisodiy va demografik islohotlar ta'siri ostida an'anaviy oila modelining o'zgarishi yuzaga keladi. Oila institutini mustahkamlash, zamonaviy, farovon va sog'lom oilalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydigan farzandlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi va ta'lim olish mezonlari keyinchalik birinchi o'ringa chiqadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Akramova F.A., Abdullaeva R.M. Sharq mutafakkirlarining oila xususidagi qarashlari. – T.: Res. «Oila» IAM, 2002. – 28 b.
2. Akramova F.A., Abdullaeva R.M. Oilaviy hayotga doir tavsiyalar. – T.: Res. «Oila» IAM, 2002. – 40 b.
3. Karimova V.M. O'zbek yoshlarida oila to'g'risidagi ijtimoiy tasavvurlar shakllanishi:

Psixol. fan. dok. ... dis. – Farg‘ona: FarDU, 1994. – 324 b.

4. Lutfullaeva N.X. Turmush qurgan talabalarning oilaviy munosabatlarga tayyorligining ijtimoiy psixologik xususiyatlari: Psixol. fan. nom....dis. avtoreferati.– T.: O‘zMU, 2006.– 25 b

5. Saribaeva U.S. Oila barqarorligiga jinsiy-psixologik mutanosiblikning ta’siri: Psixol. fan. nom. ... dis. avtoreferati. – T.: O‘zMU, 2007. – 22 b.

6. Solovyov N.Ya. Bugun nikoh va oila. Vilnyus: Mintis, 2010. 226 b.

7. Umarova M.M. O‘smirlarda oilaviy qadriyatlar to‘g‘risidagi tasavvurlar shakllanishining ijtimoiy psixologik shart-sharoitlari. Psixol. fan. nom. ... dis. avtoreferati. – T.: O‘zMU, 2004. – 27b.

8. O‘zbekistonda zamonaviy oila (Ijtimoiy tadqiqotlar natijalari asosida). Sovremennaya semya v Uzbekistane (Po rezultatom sotsiologicheskix issledovaniy) / D.Tashmuxeimedova, D.Karimova, B.Mavlonov. Ilmiy-uslubiy qo‘llanma. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi “Oila” ilmiy-amaliy tadqiqot markazi. – Toshkent: “Yurist-media markazi”, 2019. – 136 b.

9. Fayzieva M.X. Oila barqarorligiga shaxslararo munosabatlar ta’sirining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari (Er-xotin misolida). Psixol. fan. nom. ... dis. avtoreferati: 19.00.05. – T.: O‘zMU, 2005. – 25b.

10. Avlayev, O. U. (2021). Talabalar kasbiy kamolotida ustanovkalarining o‘rni. Academic research in educational sciences, 2(10), 1247-1258.